

Gras is om in te liggen, deel 98.

Joep Spronk.

De bijzondere flora en vegetatie van de Pelterheggen.

De Pelterheggen zijn een onderdeel van het natuurgebied De Plateaux/Hageven. Het bevindt zich tussen Borkel en Lommel-Kolonie en is in beheer bij Natuurmonumenten. Binnen de afdeling is het wellicht voornamelijk bekend van de - jaarlijkse - excursie in het najaar als de Herfsttijloos (*Colchicum autumnale*) zo mooi bloeit.

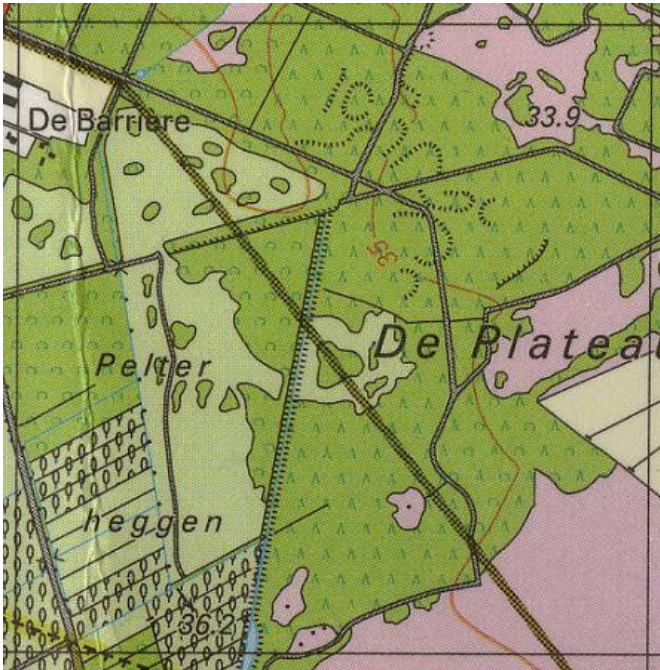

Fig. 1: Km-hok 156-364.

vloeiervelden, wat sloten daarlangs en de ruderaal terreinen ten noorden, noordoosten en ten oosten van het feitelijke natuurmonument. Deze ruderaal terreinen zijn gebruikt als opslagterrein van hout door de toenmalige grondgebruiker.

De watertoevoer naar de vloeiervelden lijkt dezelfde bron te hebben als het Belgische natuurreservaat 'De Watering' bij Lommel-kolonie. Wat aldaar 'spijssloot' heet, is bij ons op de kaart taalkundig gedegradeerd tot 'afwateringskanaal'. Het water waarmee de graslanden bevoeid worden is uiteindelijk Maaswater dat via het Kempens kanaal gewonnen wordt (Mertens & Simons, 1982).

Bijzondere soorten

De totaallijst van gevonden taxa in de verschillende jaren geeft 320 namen. Dat is flink meer dan in een 'gemiddeld' hok in onze omgeving dat 211 soorten kent. Natuurlijk heeft dat veel te maken met het sommatie-effect (het over meerdere jaren totaliseren van de gegevens). Maar de lijst uit 1998 telt (voor een half hok) toch ook al 251 soorten. Van de soorten op de lijst van de Pelterheggen die niet of zeer zeldzaam voorkomen in de Atlas van de flora van Eindhoven (Rensen 1993 en Spronk et al. 2006) is in onderstaande tabel weergegeven waar zij 'normaal' voorkomen in Nederland (Mennema et al. 1980, 1985 en van der Meijden et al. 1989) en de noordelijke helft van België (Van Landuyt et al 2006).

De Pelterheggen, inclusief de omgevende voormalige opslagterreinen hebben een oppervlakte van nog geen 50 hectaren en zijn gelegen in de hokken 155-364, 156-364 en 156-363. Omdat er maar snippers in 155-364 en 156-363 liggen beschouwen we in dit artikelje het terrein als een geheel en laten we ons ditmaal niet afschrikken door hokgrenzen.

In de periode 1997 t/m 2006 zijn er de volgende bezoeken aan de Pelterheggen gebracht:

- - 1997 Toon de Goede
- - 1998 John Bruinsma en Joep Spronk
- - 2005 Wim van der Ven
- - 2006 floristische werkgroep op aanstichten van Trudy Vos.

De bezoeken - en bijgevolg dit verslagje - aan de Pelterheggen beperkten zich tot de

Geelgroene vrouwenmantel (<i>Alchemilla xanthochlora</i>)	zuid Limburg, Voerstreek, Bree
Boskortsteel (<i>Brachypodium sylvaticum</i>)	Nijmegen. Limburg, Boxtel, Breda, Zeeland, zuid Vlaanderen
Weideklokje (<i>Campanula patula</i>)	Waal, Rijn, De Watering Lommel-Kolonie
Springzaadveldkers (<i>Cardamine impatiens</i>)	rivieroevers, verspreid in België
Voorjaarszegge (<i>Carex caryophylla</i>)	zuid Limburg, Maas, IJsel, duinen, Dinkel, Voerstreek, Limburg
Groene bermzegge (<i>Carex divulsa</i>)	zuid en noord Limburg, Brussel, Voerstreek
Zeegroene zegge (<i>Carex flacca</i>)	ruim verspreid in Nederland en België
Bleke zegge (<i>Carex pallescens</i>)	Twente, Gelderse vallei, Arnhem, Boxtel, midden Limburg, zuid Vlaanderen, Brussel
Hangende zegge (<i>Carex pendula</i>)	zuid Limburg, Voerstreek
Boszegge (<i>Carex sylvatica</i>)	Twente, noord Drente, zuid Limburg, Utrecht, Gelderland, Voerstreek, zuid Vlaanderen, Brussel
Fraai duizendguldenkruid (<i>Centaureum pulchellum</i>)	Zeeland, Waddeneilanden, IJselmeerkust, Amsterdam, grote rivieren, Antwerpen, duinen België
Kleine leeuwenbek (<i>Chaenorhinum minus</i>)	zuid Limburg, spoorwegen, ruim verspreid in België
Borstelkrans (<i>Clinopodium vulgare</i>)	zuid Limburg, Nijmegen, Hillegom, Voerstreek, zuid Vlaanderen
Herfsttijloos (<i>Colchicum autumnale</i>)	lokaal, zuid Limburg, grensmaas
Kruisbladwalstro (<i>Cruciata laevipes</i>)	grote rivieren, Voerstreek, grensmaas, zuid Vlaanderen
Steenanjer (<i>Dianthus deltoides</i>)	Twente, Salland, Utrecht, Belgisch noord Limburg
Hondstarwegras (<i>Elymus caninus</i>)	zuid Limburg, IJsel, Maas, fluviatiel, Voerstreek, grensmaas
Cipreswolfsmelk (<i>Euphorbia cyparissias</i>)	Kennemerland, IJsel, verder verspreid in Nederland en België
Stijve ogentroost (<i>Euphrasia stricta</i>)	zandgebieden, verspreid in België
Bosaardbei (<i>Fragaria vesca</i>)	ruim verspreid in Nederland, Voerstreek, zuid Vlaanderen
Fijne ooievaarsbek (<i>Geranium columbinum</i>)	zuid Limburg, Zeeland, NO-polder, fluviatiel, zuid Vlaanderen
Geel zonneroosje (<i>Helianthemum nummularium</i>)	St. Pietersberg (Nl en Be), Belgische duinen
Donderkruid (<i>Inula conyzae</i>)	Zeeland, zuid Limburg, duinen, Maas, Voerstreek
Geelhartje (<i>Linum catharticum</i>)	duinen, Overijssel, Limburg (Nl en Be) en verspreid in Nl en Be
Witte munt (<i>Mentha suaveolens</i>)	midden en zuid Limburg, verspreid in België
Rode ogentroost (<i>Odontites vernus serotinus</i>)	Zeeland, Wadden, duinen, fluviatiel, Twente, zuid en midden Limburg, leemgebieden en Voerstreek
Addertong (<i>Ophioglossum vulgatum</i>)	duinen, zuid Limburg, verspreid, Neerpelt, Hamont, verspreid
Viltganzerik (<i>Potentilla argentea</i>)	Maas, duinen, Veluwe, 't Gooi, verspreid, Belgische Kempen
Gulden sleutelbloem (<i>Primula veris</i>)	Limburg, IJsel, Zevenaar, grensmaas, Voerstreek, lokaal
Kruidvlier (<i>Sambucus ebulus</i>)	zuid Limburg, noord Limburg, Nijmegen, Voerstreek, zuid Vlaanderen
Knolsteenbreek (<i>Saxifraga granulata</i>)	Boxtel, grensmaas, Kempen
Heggendoornzaad (<i>Torilis japonica</i>)	Breda, Mark, zeer ruim verspreid in België
Gegroefde veldsla (<i>Valerianella carinata</i>)	Waal Druten/Boven-Leeuwen, Bloemendaal, verspreid in België
Melige toorts (<i>Verbascum lychnitis</i>)	zuid Limburg, duinen, Driebergen, verspreid in België
Ruig viooltje (<i>Viola hirta</i>)	duinen, IJsel, zuid Limburg, Voerstreek

Ook zonder eerst te turven valt op hoe vaak bovenstaande soorten - ook - in zuid Limburg of in de aangrenzende Belgische gebieden voorkomen. Het vermoeden dat de soorten daarom adventieven zijn - niet met opzet geïmporteerd - lijkt aan de hand van de officiële verspreidingspatronen dan ook bevestigd. Voor floristen is het wel eens aardig om te zien dat ook eens 'leuke' soorten ons ten deel vallen ten gevolge van het grootschalige verplaatsen, in plaats van alleen rommelsoorten. Niet alleen Limburgse soorten, ook fluviaatiele komen regelmatig voor, alhoewel er natuurlijk een relatie bestaat tussen de Maas in Limburg en het rivierendistrict zoals dat op het kaartje van de plantengeografische districten getekend is. Het soortenspectrum op met name het oude opslagterrein wijst toch op een Limburgse herkomst van het opgeslagen materiaal. De palen en ander hout zullen dan wellicht afkomstig zijn uit het oostelijkste deel van België.

Bijzondere vegetaties Zoals omstandig in de atlas(sen) is uitgelegd, groeperen - al dan niet - deskundigen de plantensoorten op verschillende wijzen. Voor de gegevens van de Pelterheggen zijn de verzamelde gegevens over de verschillende periodes en uit de verschillende hokken op één hoop gegooid om te zien of er afwijkende groepen herkenbaar zijn op dat terrein. Formeel mag dit van de rekenmeesters natuurlijk niet, zodat de resultaten alleen indicatief zijn en geen feitelijke vaststellingen.

Fig. 2: Rode ogentroost (*Odontites vernus serotinus*).

Er zijn inmiddels vier technieken waarmee resultaten bepaald kunnen worden:

- de indeling in oecologische groepen, waaraan met de methode Mennema/van der Meijden gerekend kan worden; deze vorm van groeperen is enigszins in onbruik geraakt
- de indeling in ecologische groepen, een verfijning van de bovenstaande; in de Atlas van de flora van Eindhoven 1980-1989 is een rekentechniek voor deze indeling gegeven
- de ecotoopgroepen-indeling; hierin worden de soorten in de ecologische groepen gegroepeerd voor zover ze ecologische indicatie-waarden hebben in zo'n groep
- ook de vegetatiekunde levert sinds enige tijd een model waarbij afgelezen kan worden of in een hok een of meer associaties potentieel voorkomen.

Onderstaand worden de groepen vermeld die op de Pelterheggen 'gevonden' zijn en die voorts niet of (zeer) zeldzaam in onze omgeving voorkomen.

oecologische groepen

8a soorten van kapvlakten: rond Eindhoven vrij zeldzaam met alleen resultaten met drempelwaarde 1. Op de Pelterheggen in drempelwaarde 2.

8c soorten van kalkrijke zomen: zeer zeldzaam (bij Nuenen en Aalst) en alleen drempelwaarde 1. Op de Pelterheggen drempelwaarde 2.

ecologische groepen

G42 graslanden op vochtige, voedselarme, zwak zure bodem: uiterst zeldzaam rond Eindhoven (alleen op het Vloweitje); verder in de wijde omgeving alleen op de vloeiveide van de Pelterheggen.

G47kr graslanden op vochtige, matig voedselrijke, kalkrijke bodem: zeer zeldzaam (in Tongelre en Aalst). Op de Pelterheggen in de kwaliteitsklasse 'goed'. Verder alleen tussen Hedikhuizen en Kerkdriel.

P62 pioniervegetaties op droge, voedselarme, zwak zure bodem: zeer zeldzaam bij Welschap, Aalst, Helmond Brouwhuissche Heide. Op de Pelterheggen voornamelijk vanwege Kaal breukkruid (*Herniaria glabra*) en Melige toorts (*Verbascum lychnitis*).

P63 pioniervegetaties op droge, voedselarme, basische grond: rond Eindhoven vooral langs spoorbanen en langs het Wilhelminakanaal. Het resultaat van de Pelterheggen is lokaal afwijkend.

ecotoopgroepen

K22 kruidenvegetaties op natte, voedselarme, zwak zure bodem: vrij zeldzaam rond Eindhoven en sterk achteruitgegaan; thans alleen nog op beheerde terreinen, zo ook op de Pelterheggen

K42 kruidenvegetaties op vochtige, voedselarme, zwak zure bodem: minder algemeen in de regio en bijna alleen in de laagste kwaliteitsklasse. Alleen in het gebied waarin wij gegevens verzamelen op de Pelterheggen zeer fraai aanwezig. Onderscheidende soorten: Stijve ogentroost (*Euphrasia stricta*), Bleke zegge (*Carex pallescens*), Geelhartje (*Linum catharticum*), Addertong (*Ophioglossum vulgatum*) en Blauwe knoop (*Succisa pratensis*).

K43 kruidenvegetaties op vochtige, voedselarme, basische bodem: uiterst zeldzaam bij Eeneind, thans ook bij Aalst ten gevolge van uitzaaien. Op de Pelterheggen in de hoogste kwaliteitsklasse door o.a. Geel zonneroosje (*Helianthemum nummularium*).

K46 kruidenvegetaties op vochtige, matig voedselrijke, kalkrijke bodem: tot nu toe onbekend van Eindhoven, wel bekend van de Maas. Op de Pelterheggen 'goed' aanwezig, dus als enige plaats in onze omgeving. Het resultaat wordt behaald door een combinatie van soorten op de vloeiveide en het opslagterrein.

potentiële vegetaties

8Aa2 associatie van Blauwe waterreprijs en Waterpeper (*Polygono-Veronicetum anagallis-aquaticae*): rond Eindhoven in Bokt en de Elshouters. Naast de Pelterheggen ook bij het Klotven en de waterzuivering van Bereijk.

14Bc1 associatie van Vetkruid en Tijn (*Sedo-Thymetum pulegioidis*): vrij zeldzaam rond Eindhoven. De stip van de Pelterheggen is geïsoleerd.

16Aa1 blauwgrasland (*Cirsio dissecti-Molinietum*): alleen in potentie aanwezig net zoals de overige plaatsen waar alleen nog maar rompgemeenschappen (gedegenereerde vormen) van het blauwgrasland voorkomen.

16Bc2 associatie van Ruige weegbree en Aarddistel (*Galio-Trifolietum*): rond Eindhoven voornamelijk rond het Beatrixkanaal en tegenwoordig door inzaaien ook bij Geldrop, Nuenen, Aalst en Best.

17Aa1 associatie van Dauwbraam en Wilde marjolein (*Rubio-Origanetum*): verspreid rond Eindhoven, Geldrop, Nuenen en Best en verder vooral rond den Bosch en langs de Maas. Op de Pelterheggen een eenzame stip door o.a. Donderkruid (*Inula conyzae*) en Ruig viooltje (*Viola hirta*).

19Aa3 associatie van Maanvaren en Vleugeltjesbloem (*Botrychio-Polygaletum*): ten zuiden van Waalre is de Pelterheggen de enige vindplaats.

19Aa4 associatie van Betonie en Gevinde kortsteel (*Betonico-Brachypodietum*): voornamelijk langs het Beatrixkanaal, Wilhelminakanaal en verder verspreid in bv Urkhovense Zeggen, Kleingoor. Ook geïsoleerd op de Pelterheggen door o.a. soorten van de droge heide op het opslagterrein.

43Aa3 Meidoorn-Berkenbos (*Crataego-Betuletum pubescentis*): ontbreekt nagenoeg ten zuiden van Valkenswaard. Op het verslagterrein betreft het dus een geïsoleerde vindplaats.

43Aa4 Goudveil-Essenbos (*Carici remotae-Fraxinetum*): bij 'ons' tussen Best en Boxtel en verder bij Schijndel. Het geïsoleerde voorkomen in de Pelterheggen is het gevolg van Hangende zegge (*Carex pendula*) en Boszegge (*Carex sylvatica*).

Samenvattend kan worden bevestigd dat de veldindruk die de Pelterheggen nalaat bevestigd wordt: het is een bijzonder terrein zij het dat 'Klein Limburg' wat ver gaat. Het beheer van de vloeiveide is zonder twijfel zeer goed. Floristisch benieuwd zijn we natuurlijk wel naar het uitvoeren van het beheer van het oude opslagterrein, omdat dit zijn kwaliteiten nu vooral ontleent aan 'aangevoerde' soorten. Het lijkt er op dat het in de afgelopen 10 jaar redelijk verbost is.

Literatuur

- **Mennema J., A.J. Quené-Boterbrood en C.L. Plate:** Atlas van de Nederlandse Flora deel 1: uitgestorven en zeer zeldzame planten, uitgeverij Kosmos, Amsterdam 1980
- **Mennema J., A.J. Quené-Boterbrood en C.L. Plate:** Atlas van de Nederlandse Flora deel 2: zeldzame en vrij zeldzame planten, Bohn, Scheltema en Holkema, Utrecht 1985
- **Mertens A. en L. Simons:** De vloeiwieden te Lommel-Kolonie, vzw Stichting Limburgs Landschap 1982
- **Rensen-Bronkhorst H.A. (Rian) (red.):** Atlas van de flora van Eindhoven 1980-1989, KNNV Eindhoven 1993
- **Spronk J.H.P. (Joep), J.H.P. Bruinsma (John) & A.D.J. Lambert (Fred):** Atlas van de flora van Eindhoven - ontwikkeling van de flora in de regio in de twintigste eeuw, KNNV Eindhoven 2006
- **Van Landuyt W., I. Hoste, L. Vanhecke, P. van den Brecht, W. Vercruyssen & D. de Beer:** Atlas van de Flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest, Instituut voor natuur- en bosonderzoek, Nationale Plantentuin van België 2006
- **van der Meijden R., C.L. Plate en E.J. Weeda:** Atlas van de Nederlandse Flora deel 3: minder zeldzame en algemene soorten, Rijksherbarium/Hortus Botanicus, Leiden 1989
- **Weeda E.J., J.H.J. Schaminée, L. van Duuren:** Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland deel 1: wateren, moerassen en natte heiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht 2000
- **Weeda E.J., J.H.J. Schaminée, L. van Duuren:** Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland deel 2: graslanden, zomen en droge heiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht 2002
- **Weeda E.J., J.H.J. Schaminée, L. van Duuren:** Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland deel 3: kust en binnenlandse pioniermilieus, KNNV Uitgeverij, Utrecht 2003
- **Weeda E.J., J.H.J. Schaminée, L. van Duuren:** Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland deel 4: bossen, struwelen en ruigten, KNNV Uitgeverij, Utrecht 2005
- **Witte J.P.M. en R. van der Meijden:** Verspreidingskaarten van botanische kwaliteit in Nederland uit FLORBASE, Gorteria 21 (1/2)